

Badea Cârțan la Târgu-Jiu Lucrare susținută în data de 1 Decembrie 1968

Grigore Pupăză

„Ca într-o minunată urnă în care s-a strâns cenușa tuturor visurilor de demult” cum spunea Goga, în Unirea noastră s-au frământat cu lacrimi și sânge îndemnul atâtor generații și atâtor tagme de oameni.

În armata de veacuri luptătoare pentru cel mai înalt ideal al acestui neam, găsim pe acei cărturari cu verb de foc semănând îndemn la lupta pentru Unire, și alături întâlnim pe acei ostași, care cu spada au căutat să frângă granița nedreaptă, despărțitoare de frați, azi în fața faptei lor ne plecăm fruntea cu reculegere și recunoștință. Avem, totodată, mândria că în șirul acestora să putem așeza în lumina vie, figurile acelor care pentru marea cauză a neamului au apărat brazda pâinii ori turma plaiului, devenind fanatici luptători pentru marea împlinire, visată de veacuri, pe acei adevărați apostoli ai unității naționale.

Aceștia vin să dovedească, odată mai mult, că nu numai eroismul pe câmpul de luptă și martiriul milioanele din șanțurile cu sânge, cum rostea Vasile Pârvan, și din colibele cu lacrimi au hotărât de biruință, și în egală măsură și lucrarea cu răbdare și dăruire, cu migală și suferință, de ani de zile a celor mulți care, doinindu-și dorul cu turma pe plaiul carpatin, au cunoscut că românii atât cei de dincoace, cât și cei de dincolo una sunt și și-au pus întreaga viață în slujba idealului de a face din plaiurile pe care a răsună aceeași doină o întregă unică ființă.

Căci dacă cei ce știu carte citesc și cred în ei, oamenii de țară trebuie să vadă oameni și lucruri. Credința care iese din această atingere a realității înseși se prefăce în nesiguranță, în patimă și nimeni nu le poate sta în cale. Aceasta este trăsătura caracteristică luptei lor și aceasta fiindcă **ideea unității** străbătuse ca un fir roșu din adânc de veacuri nu numai mintea cărturarilor noștri, dar și sufletul întregului popor.

Lupta acestora vine să confirme ceea ce Kogălniceanu afirmase „că unirea poporul a făcut-o” și prezicerile lui Octavian Goga:

*Din casa voastră, unde-n umbră
Plâng doinele și râde hora,
Vor străluci odată vremii
Norocul nostru,- al tuturoră.¹⁾*

Și, dacă s-au pierdut în anonim numele atâtor eroi, ei identificându-se cu milioanele din rândul cărora s-au ridicat – se păstrează totuși – simbol răzvățător în istorie ce se cuvine a-l anunța azi printre milioanele de jertfe din urna amintirii

luptelor pentru Unire și pentru noi cu atât mai mult .....

În cimitirul de la Sinaia, pe o cruce de marmură, străjuind un mormânt uitat, se poate citi: „**Aici doarme Badea Cârțan visând întregirea neamului**”.

Inscripția vădește că visul celui adormit în veci, nu-și găsea împlinirea atunci când el cădea pe drumul jertfei.

Cine a fost cel care a poposit pentru eternitate aici?

Biografia acestui țăran din Cârțișoara Făgărașului de sub Negoi, la poalele Munților Bâlea, dau multe amănunte legate de viața lui.

S-a născut la 24 ianuarie 1849 într-o familie de ciobani din moși strămoși.

De mic, cunoaște viața aspră de cioban și, totodată, asuprirea maghiară. Din poveștile tatălui află că dincolo de Negoi, spre amiaza mare, sunt oameni de un neam cu el, de aceeași limbă, despărțiți un hotar. Curiozitatea îl mână să se convingă, flăcăiandru fiind, să treacă crestele Carpaților pentru a se convinge.

De la primul contact cu ciobanii de prin părțile Muscelului își exprime nedumerirea: **Cine dracu a mai văzut graniță în mijlocul Țării?**

La 18 ani părăsește satul cu o turmă de 40 de mioare, pentru a trece în Bărăgan, nădăjduind să-și încropească cele necesare unei vieți liniștite, dar mai mult din *curiozitate*, trăsătură care-l caracterizează, deși nu știa carte.

În drum, la Săcelu, se întâlnește cu ciobanul Ion Cotigă, care pe măgarul Damaschin purta o adevărată bibliotecă ambulantă, între cărți având și **Cronica lui Gheorghe Șincai**. Trezindu-se în Bărăgan, are răgazul să învețe carte, dascăl avându-l pe Ion Cotigă.

La vârsta de 25 de ani, ajunge să poată citi orice carte. Printre cele citite, merită să amintim una care conținea legile draconice ale guvernului maghiar.

Cele mai plăcute pentru el vor fi cărțile care povestesc despre faptele strămoșilor. Îl impresionează, puternic, vremea lui Ștefan cel Mare, răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, precum și Avram Iancu. În mod deosebit îi atrage atenția lupta lui Mihai Viteazul, care reușește să unească sub același sceptru românii de pretutindeni.

Din cărțile acestea își formează convingerea fermă că el, ciobanul din Cârțișoara, se trage din neamul care, odinioară, a impresionat lumea și nu-și poate stăpâni entuziasmul și, amețit de ideea gloriei străbune, își părăsește turma, pleacând în capitala țării, la București.

Trei zile și trei nopți de iarnă a dormit lângă statuia lui Mihai Viteazul, de unde Ion Grama, om de serviciu la Liga Culturală îl ia și-l duce în casa lui V.A.Urechia și Gr. Tocilescu.

Printre voluntarii ardeleni în Războiul de la 1877 este dezamăgit că nu poate ajunge în prima linie. Ca ostaș în armata austro-ungară, timp de trei ani este trimis într-o localitate din Bosnia, unde are timp să mediteze și să-și facă o idee clară despre poziția poporului român în cadrul Imperiului Austro-Ungar. În

mentalitatea lui, credea că știința de carte este singurul mijloc pentru scuturarea lanțului robiei de pe grumazul maselor. **Dar, având Istoria lui Gh. Șincai, spune că e mai de preț decât o turmă de oi.** Scapă de turmă și încearcă să se întoarcă în Făgăraș. Face un drum la Împăratul, rămânând tare dezamăgit că nu l-a primit.

În mintea și sufletul lui se naște fierbinte dorința de a răspândi știința de carte și mai ales de a face cunoscută istoria poporului printre românii de sub stăpânirea austro-ungară.

Și, astfel, devine *unul dintre cei mai cunoscuți răspânditori de cărți, care timp de trei decenii a trecut în permanență munții, urcând și coborând cu desaga încărcată de cărți prin locuri neumblate și știute numai de el, pe care le numea plastic vama cucului sau calea ursului*²⁾. „Știu eu **poteca ursului** care trece prin **vama cucului**”.

Prin această vamă a cucului va duce în desagă ardelenilor săi mii de cărți, căci spunea el: „*ardelenii noștri trăiesc ca niște vite, cu grumazul sub bătă, fiindcă n-au lumină, își duc amărătul lor trai de cârțițe sub pământ. N-au lumină căci n-au învățătură și n-au învățătură fiindcă n-au cărți. **Cărți le trebuie**”.*

Alerga pentru ca Ardealul să capete învățătură și, pentru asta, el devine un **nobil cerșetor de cărți**.

Este de altfel epoca în care prohibirea cărții românești în Ardeal era una dintre acțiunile de seamă ale guvernului maghiar, ceea ce nu-l face ...să creadă mai mult în eficiența acestui mijloc de *deșteptare națională*.

Călătorește pe unde poate, de unde își procură tot felul de cărți și le păstrează pentru a face o bibliotecă pentru cei lipsiți de învățătură, ca să citească și să se lumineze.

Începând din 1892 prin V.A.Urechia intră în legătură cu Liga Culturală.

Cărțile erau adunate de pe la profesori și de pe la elevi. Amintim că exista o lege care interzicea manualele didactice în limba română.

Unul din popasurile din București este amintit de profesorul Em. Bucuta:

„*Parcă-l văd în curtea liceului nostru, Sf. Sava, spunându-ne:*”

De-ați avea niște cărți să-mi dați, căci le duc și le las la noi pe la sate. E o bucurie ca atunci când se-ntorc berzele primăvara. Ajunge vestea înaintea mea că Badea Cârțan a venit din Țară și m-așteaptă toți ²⁾.

E semnalat la Iași, unde nu era început de primăvară, fără ca Badea Cârțan să nu vie și să cutreiere școală cu școală, universitatea, librăriile, redacțiile ziarelor și revistelor de unde aduna cărți pentru ardelenii săi.

Spiritul luptei pentru unire era înțelegător acțiunii lui Badea Cârțan, căci reușește să aibă un depozit la Școala Superioară de Arte și Meserii, iar altul într-o odăiță, în str. Occident și un depozit de trecere în Bucegi în casa lui Nestor Urechia din Poiana cu Arini, de unde se-ndrepta pe Valea Cerbului spre Transilvania.

În popasul prin luminișuri și poieni, în liniștea codrilor de brazi, deschidea adesea cărțile și aici înțelegea mai bine, parcă, originea și unitatea poporului român.

În mintea ciobanului, căruia viața în mijlocul naturii îi dăduse o sănătate de fier și picioare de oțel, se înfiripă dorința de a ajunge la Roma zicând: *Leagănul neamului nostru este acolo unde e Columna lui Traian, a taichii Traian, drăguțul*. Își pune în aplicare planul, călătorind 43 de zile pe jos în iarna lui 1896, plimbându-se triumfător pe străzile Romei și dormind pe cojocul său la picioarele Columnei, unde presară și un pumn de țărână și de boabe de grâu aduse din Cârțișoara, ca un omagiu din partea fiilor îndepărtați ai „*taichii Traian*”. Dimineața, un jandarm îl vede la picioarele Columnei și strigă cât poate că un dac a căzut de pe Columnă. Autoritățile sunt alertate, presa ajunge la fața locului și ziarele titrează cu litere de o șchioapă că **Un dac a coborât de pe Columnă**. Presa românească preia titlul și amplifică știrea.

Patru săptămâni admiră marea Romă făcând cunoștință cu mari personalități ca: marchizul Pandolfi, contele Gubernatis sau Ranpella admirator și sprijinitor al poporului român.

La întoarcere trăiește amarul confiscării unui tablou de doi metri al Columnei, dăruit de R. Umberto și a cărților primite în dar.

La întrebarea judecătorului maghiar ce are cu Roma? Badea Cârțan răspunde: „*Cum să nu am eu treabă cu mama și fratele meu?*”

Va merge și la împărat pentru a-i face dreptate, dar pleacă dezamăgit, așa cum scrie ziarul Mureșul: *...că pentru români împăratul nu-i acasă și ar vrea să se știe că: Ardeleanul nu-și găsește dreptatea numai atunci când s-a așternut pământul peste el, deci trebuie, negreșit, să dărâmăm Carpații (granița), doar atunci dreptatea se va introduce peste tot pământul Daciei.*

Astfel, apare clar, de acum, ideea că singură unirea poate aduce mântuirea suferințelor ardelenilor.

În același an, trece prin Viena și Zurich în drum spre Franța, unde a stat trei săptămâni pentru a cunoaște o altă fiică a mamei Roma.

În 1899, când la Roma își desfășura lucrările Congresul al XII-lea al istoricilor orientaliști, la care participau peste 700 de delegați din 40 de țări, Badea Cârțan era din nou aici. La acest congres, un istoric maghiar contestase cu vehemență latinitatea românilor.

La sfârșitul lucrărilor, contele Angelo Gubernatis, scriitor și folclorist, un sprijinitor al cauzei românești, propune delegației române care organizase o manifestație la Columnă, ca să încredințeze lui Badea Cârțan, misiunea de a depune o coroană de bronz.

Momentul a produs un efect neașteptat, fiindcă oferta participanților prilejul de a se convinge de existența puternicei conștiințe naționale a unuia dintre reprezentanții claselor de jos, care, după port și după grai, dovedea el însuși

originea romană, iar lui V.A. Urechia, conducătorul delegației române să-i poată rosti răspicat:

„Această conștiință națională latină nu există numai la clasele culte ale națiunii române, ci este și proprietatea românilor. Aceasta a împins pe acest biet păstor din munții noștri să vină la Roma. Suntem aici pentru a repeta învățătorilor întruniți la acest congres vorba rostită de acest păstor poliției romane care-l îndepărta într-o noapte de la poalele Columnei”:

Roma e mama noastră! (e vorba de prima vizită)

Setea de a cunoaște lumea îl mână pe drumuri îndepărtate, astfel, ca fochist pe un vapor rusesc, ajunge la Ierusalim. În altă călătorie ajunge la Paris, iar de aici urma să treacă Pirineii spre Spania, dar gândul care-l obsedează permanent este acela de a duce cărți fraților ardeleni. Trebuie să facem remarca importantă că în această continuă alergare el n-a ținut un jurnal de călătorie și de aceea itinerariile se stabilesc greu.

Cutreieră, în special, centrele în care mișcarea culturală era înfloritoare. Spre sfârșitul ultimului deceniu al veacului al XIX-lea, cutreieră intens Oltenia, în special Craiova, Turnu-Severin și Târgu-Jiu.

După zece ani de la moartea lui, ciobanii găsesc în văgăunile munților, prin peșteri, nenumărate depozite de cărți ascunse în nenumăratele treceri clandestine.

După șaiszeci de ani, în casa nepotului fostului primar român Tamaș Cornea din Ileni, s-au găsit două litografii ale profesorului Răsmeriță din Turnu-Severin, una cu Ștefan cel Mare încadrat cu imagini ale luptelor sale cu turcii la Podul Înalt, cu polonii la Codrii Cosminului, cu ungurii la Baia, iar dedesubt inscripția : **Legea, neamul și moșia, oricând va fi nevoie, cu viața s-o apărăm cum făceau bătrânii.**

A doua litografie îl prezintă pe Mihai Viteazul în luptele de la Șelimbăr și Călugăreni, cu îndemnul:

Visul românimii Domnul să-mplinească,

Frați români sub alte neamuri să nu se mai găsească.

La începutul secolului al XX-lea – Târgu-Jiu - era un centru cultural în care vibra puternic strădania patrioților Alexandru Ștefulescu, Iuliu Moșil, Ștefan Bobancu și alții și unde Librăria lui Nicu D. Miloșescu dădea la lumină tot ce era mai bun în gândirea și simțirea gorjeană. Gimnaziul Tudor Vladimirescu era școala în care se căleau marile energii intelectuale și în care propovăduiau profesori de înalt prestigiu. Revistele de aici grupau nu numai condeie locale, ci și condeie de talie națională. Liga Culturală avea unul din cele mai active ziare din țară.

Amintirea răzvrătitului de la 1821 se trăia puternic aici și s-a renăscut prin statuia sculptată de Constantin Bălăcescu și amplasată în parcul din fața liceului.

Toate acestea constituiau chemări pentru cel care căuta cu atâta ardoare slava pe care s-o ducă fraților asupriți. Desaga îi era neîncăpătoare pentru ceea ce generozitatea și patriotismul dovedit de librarul Nicu D. Miloșescu și al entuziaștilor dascăli. De la elevii Gimnaziului Tudor Vladimirescu a adunat multe manuale școlare, fiindcă Badea Cârțan era preocupat să treacă peste munți și manuale școlare pentru tineretul care nu dispunea de acestea. Să mai precizăm că manualele care erau în circuitul școlii erau supuse unei cenzuri severe.

Cel care dormise, cândva, la picioarele statuii lui Mihai Viteazul, sau lângă columna lui Traian, la Târgu Jiu avea posibilitatea să facă popas lângă statuia aceluia care la 1821 se ridicase să spună, prin fapta lui, viitorimii că:

Patria este norodul și nu tagma jefuitorilor.

Târgu-Jiul putea astfel satisface setea acestui neobosit călător, care până aici, deja cunoscuse lumea mare.

De câte ori a fost la Târgu-Jiu, nu putem răspunde, fiindcă aceste călătorii nu au fost consemnate, dar popasul de aici este atestat prin cărțile, revistele și manualele găsite în depozitele lui și mai presus de toate, fotografia lui Badea Cârțan, poposind pe scara Gimnaziului Tudor Vladimirescu, fotografie făcută de profesorul Iuliu Moisil, pe la 1900.

Între cele 76.621 de exemplare de cărți și tipărituri confiscate în depozitul de la Cârțișoara în anul 1903 și menționate în registrele la care a lucrat obștea Brașovului din 1903 până în 1905 s-au găsit multe file de publicații din Oltenia, și, ce este mai important că între cele 268 de publicații socotite **periculoase** găsim: din Târgu-Jiu:

Foaia Jiului, Foaia Jiului (literară) 1900

și de la Craiova:

Steaua Olteniei, Tribuna, Viața Craiovei, Vremea, Însemnătatea zilei de 3/5 mai 1848 (tipărită în 1895), Schițe și amintiri fără precizarea autorului -1899-

Așa cum arată inventarul ajuns în posesia Academiei R.S.R. și menționat de V. Curticăpeanu în **Revista de Istorie Studii, tomul 17**, din anul 1964, care mai menționează și alte cărți apărute în diferite colecții.

Catalogul menționat indică la foarte puține publicații locul tipăririi. Și apoi în condițiile de atunci e de presupus că trebuiau să dispară de pe cărți urmele care ar fi putut constitui un act de acuzare pentru răspânditorul lor.

Dar popasul lui Badea Cârțan la Târgu-Jiu avea să rămână imortalizat printr-o fotografie pe care Iuliu Moisil a trimis-o, poate tocmai în amintirea celui trainic și demn de amintit popas.

În anul 1924, ia ființă în comuna Dobrița – Gorj o societate culturală, căreia învățătorul Dumitru Pupăză, îi dă numele *Societatea Culturală „Badea Cârțan”*.

Activitatea frumoasă desfășurată de învățătorii Dumitru Pupăză, Vasile

Săvulescu, Nicolae Săvulescu, dr. Nicolae Golea și preotul Pantelimon Dobriceanu e reliefată de presa locală și centrală.

Iuliu Moisil, acest înflăcărat patriot, inima căruia bătea pentru toți românii, pe atunci pensionar, a fost impresionat de faptul că, în fine, s-a găsit în România Mare o instituție care să poarte numele inimosului cioban din Cârțișoara, **luptător pentru unire**, trimite societății două fotografii: prima, o fotografie de format mic, inedită, înfățișându-l pe Badea Cârțan pe scara Gimnaziului Tudor Vladimirescu, azi Liceul Tudor Vladimirescu și a doua fotografie în care sunt immortalizați elevii și profesorii Gimnaziului Tudor Vladimirescu, în fața Bisericii din Dobrița, în timpul unei excursii.

Fotografia care-l înfățișează pe Badea Cârțan, e de mărime mică,

și pe dos are următoarea mențiune făcută de **Iuliu Moisil**, pe care o transcriem absolut corect:

*Badea Cârțan
Fotografie luată în Târgul-Jiului
cu ocazia venirii lui aci pe la 1900
și dăruită de Iuliu Moisilu*

**Societății Culturale „Badea Cârțan”
din Dobrița – Gorj
2 noiembrie 1926
fotografiat în curtea Gimaziului din Târgu-Jiu**

Când Badea Cârțan intra în casa lui V.A. Urechia în anul 1894 „*părea un dac coborât de pe columna lui Traian. Un țăran voinic, înalt ca bradul, în opinci și cioareci, cămașa de cânepă desfăcută la piept. Privirea pătrunzătoare, umeri largi, trup de urs, chip dârz, sprâncene stufoase, fața rumenă, sclipind de sănătate. Plete negre, bine păturite, mâini subțiri, de om care umblă cu cartea*”.

În fotografia de la Târgu-Jiu, pe o scară de intrare în gimnaziu, lângă clopotul care anunța recreațiile, Badea Cârțan e același dac coborât, parcă, de pe Columnă: opinci și cioareci, cămașa desfăcută la piept, chimirul îi ține trupul drept, căciula întoarsă îi acoperea pletele lungi și încă negre; o haină lungă de dimie seină e *aruncată* pe umeri, iar desaga *înlăcrată*, cum spun gorjencele, pe umărul drept ni-l arată parcă oprit din drum, doar o clipă să scruteze cu privirea pătrunzătoare ceva deosebit.

Cel care ținuse, probabil, ca neapărat să-i păstreze chipul, a fost Iuliu Moșil.

Așa cum am arătat, el n-a ținut un jurnal de călătorie. Se poate presupune că în acel timp, Badea Cârțan, urmărit serios în zona Predealului încerca s-și schimbe des drumurile de trecere spre Ardeal. De la Târgu-Jiu, se poate presupune a fi fost îndrumat să treacă *dincolo*, pe plaiul Dobriței, de cineva din familia Culcer, familie de ardeleni care avea proprietăți în Dobrița și care puteau ușura trecerea inimosului român *dincolo*, pe atâtea poteci al ursului.

Faptele acestea le știa și Iuliu Moșil și credem că au constituit încă un motiv să trimită Societății Culturale de aici fotografia amintită.

Alte drumuri pe aici nu mai sunt atestate de nici un document. De altfel, în 1903 e arestat, în Brașov, în timp ce trecea cu cărțile în spate, iar căpitanul Farkaș Lup îl condamnă la doi ani de temniță. În timp ce era întemnițat, i s-a confiscat depozitul de cărți din Cârțișoara, cele 76.621 volume, foi volante și alte tipărituri, precum și corespondența cu cărturarii români de vază din acea epocă. Toate cărțile au fost arse la Brașov.

În anul 1905, în urma unui proces e condamnat din nou la un an închisoare. A fost eliberat în anul 1906 și trece iar în România.

Nu se poate ști de câte ori a mai fost închis Gheorghe Cârțan și eliberat până în 1911. Ceea ce se poate ști e că, până la sfârșitul vieții, el a cărat neconținut la cărți. Organele administrative și polițienești maghiare l-au urmărit cu perseverență devenind cunoscut până în cele mai înalte cercuri din capitala Ungariei. Era urmărit pas cu pas, sau, cu alte cuvinte, sever supravegheat.

Ciobanul Ion Vida din Cârțișoara își aducea aminte cum într-o noapte

venea cu cărțile din România la stâna lor. Din vorbă-n vorbă a ajuns să spună lucruri de viitor: „**Aici pe crestele Carpaților nu trebuie să mai fie graniță, că și dincoace și dincolo trăiesc români**”. La stână au năvălit jandarmii care i-au pus bețe între degete și l-au strâns cu lanțul, ducându-l...

De acum trebuia să treacă prin locuri din ce în ce mai grele. Adăpost i-a fost tot mai mult umbra copacilor, covorul ierbii, iar iarna, cetina brazilor. Urmărit și hăituit într-una de jandarmi, ca o fiară, ducea o viață mai mult ascunsă, trebuind să se strecoare cu mare grijă printre urmăritori.

În a 60-a iarnă pe când se îndrepta spre Ardeal, e prins de o avalanșă de zăpadă, care l-a ținut între nămeți trei zile, căpătând o congestie pulmonară.

În primăvara lui 1911, ca pasărea chemată de frumusețea altor locuri, cheamă nepoții, rostindu-le: „**Nu vreau să mor aici, ci dincolo, între frații liberi**”.

Are puterea să ajungă la Poiana Țapului, unde în casa generalului Lahovary, își dă sfârșitul, mărturisindu-le dorința de a fi înmormântat unde adoarme cu donița ciobanul mioritic și să fie sub cetinile brazilor de la Sinaia, s-audă, însă, nu numai bătăile inimii românești de dincolo, ci și de dincoace și să tresară la cadența marșului dezrobitor, care va trece să șteargă granița nedreaptă, împlinindu-i visul.

Se cuvine astăzi, când stăm lângă o frântură mică din zbuciumul unui fanatic răspânditor de cărți și al ideii unității naționale, să readucem în memorie cuvintele lui **Nicolae Iorga** rostite la înmormântarea lui:

Și după urma lui va rămânea această credință sălbatecă pe care un țăran a avut-o (față de activitatea?) cărturarilor din vremea lui și nemărginita-i evlavie pentru cartea în care vedea numai lumina nemuritoare.

El ne-a arătat ce adaos de energie sufletească nebiruită poate să dea poporul la ceea ce credem, spunem și scriem noi.³⁾

Un țăran luptător fanatic al luminării poporului prin carte, Badea Cârțan.

Și poate că pentru mulți sau puțini e de folos, această poveste cu Badea Cârțan. De aceea să reamintim acea parafrazăre...pe care **V. Pârvan** o scrie ca strofă de încheiere a poemului său *Un cântec de jale, un cântec de biruință*, din care extragem:

Ostaș al luptei de luminare a poporului prin carte

Ostaș al întregirii prin aceeași luptă

Adoarme cu dorul ciobanului mioritic de a fi aproape de umbra dulce a cetinii de brad, dar și lângă inima Ardealului.

După 50 de ani, în lumină îi apare chipul fixat pe hârtia fotografică în trecerea, de atunci, prin Târgu-Jiu.

Aprindem astfel candela amintirii în ale cărei pâlpâiri, generații întregi vor citi....

Și eu am vrut să aprind aici o candelă ale cărei pâlpâiri să anunțe generațiilor ce vor trece pe băncile Liceului Tudor Vladimirescu că drumul spre Unirea cea mare a fost bătătorit vârtos de opinca lui Badea Gheorghe, că lângă chipul său trebuie să vedem totdeauna miile de eroi necunoscuți care cu sângele lor au cimentat unitatea națională.

Ne permitem să adăugăm la acest material, frânturi din două scrisori semnate Nenea (înv.Dumitru Pupăză), adresate fratelui Giurică (prof.Grigore Pupăză), care scot în evidență alte aspecte necunoscute ale relației, marelui patriot, Iuliu Moisil, cu Gorjul cultural. Prima scrisoare datată 29.11.1968 n-a ajuns la timp. A doua scrisoare a ajuns la timp, dar vremurile au fost împotriva.

Dragă Giurică,

Caut să-ți răspund la întrebările tale, dar era mult mi bine să vii tu în persoană, fiindcă eu am multe materiale despre Badea Cârțan și numai ție ți le dau, fiindcă tot ce am dat nu mi-a mai fost restituit. Nu mai dau nimic.

*Ai un subiect minunat de prezentat și mie îmi pare foarte bine că te ocupi de el pentru a readuce pe **Badea Cârțan** în actualitate.*

*Vreau să fac cerere cât mai sus ca să ne aprobe ca numele căminului nostru să fie mai departe **Badea Cârțan**.*

*În anul 1924, când a luat ființă în Dobrița **Societatea Culturală „Badea Cârțan”**, eu cunoșteam foarte puțin din viața lui. Împreună cu dr. Nicolae Golea, învățătorii V. Săvulescu, Nicolae Săvulescu și preot Pantelimon Dobriceanu, am hotărât, în 1924, să-i dăm numele Badea Cârțan. Ei nu cunoșteau, deloc, pe Badea Cârțan. Eu, însă, mi-am impus punctul de vedere și ei m-au ascultat. Căminul Cultural a funcționat sub acest nume până în anul 1949, când nu a mai fost acceptată denumirea, prin faptul că unii credeau că Badea Cârțan ar fi fost, poate, vreun chiabur.*

*Pe stânca de la Runcu, stă mărturie placa comemorativă din 1927, co ocazia aniversării a 10 ani a luptelor de la Mărășești la care a participat **Societatea Culturală Badea Cârțan, Lumina din Runcu și Zborul Bălțișoara**.*

*Am avut o activitate culturală, pe vremea aceea, cât se poate de frumoasă, fapt care se consemna cu regularitate în **Gorjanul**.*

*Fostul director al Gimnaziului Tudor Vladimirescu, Iuliu Moisil, de la Bistrița-Năsăud, de pe meleagurile lui Coșbuc și Rebreanu, primea **Gorjanul**. Jean Bărbulescu îl cunoștea și i-l trimitea în mod regulat.*

Văzând mereu publicată în Gorjanul activitatea societății noastre Badea

Cârțan, ne-a trimis în anul 1926. la 8 noiembrie, două fotografii pe care le cunoști și tu cu Badea Cârțan , fotografiat în anul 1900, când venea să strângă cărți ca să le ducă la frații lui în Ardeal. Totodată a trimis și o fotografie cu elevii Gimnaziului Tudor Vladimirescu, luată în fața bisericii noastre la 1904, unde era și Iuliu Moisil și înv. Ion Dobriceanu și alții din Dobrița. Această fotografie am dat-o lui Nicolae Săvulescu, plecat la Craiova, ca să scoată din fotografie pe moșul său, dar n-a mai adus-o.

Totodată Iuliu Moisil, mi-a trimis și un articol despre Badea Cârțan publicat, nu mai țin minte în ce revistă cu ocazia călătoriei lui la Roma și Paris, la Muzeul Luvru, unde mângâia busturile tuturor împăraților romani, în special bustul lui Traian. După datele de acolo, am scris un articol în Cultura Poporului din Cluj, în anul 1927, un articol foarte frumos pentru care mi-a mulțumit Generalul Petala, conducătorul revistei. Nu-l mai am însă. Au rămas toate în arhiva Căminului Cultural Dobrița și nu le-am mai găsit în urmă.

Iuliu Moisil a trimis și o frumoasă scrisoare pentru fericitul nume care i l-am dat Căminului Cultural în amintirea aceluia țăran ridicat de la oi ca să lupte așa cum credea el pentru unitatea noastră națională, așa cum a fost apreciat în urmă de N. Iorga, V.A. Urechia și Gr. Tocilescu, ca mari istorici. În Oameni cari au fost, Nicolae Iorga, scrie minunat despre acțiunea națională a lui Badea Cârțan.

.....
Dacă veneai tu, lămuream mai multe probleme în legătură cu Badea Cârțan. Toate, nu-mi vin nici mie în minte. Vino la mine și îți dau tot materialul despre Badea Cârțan. Pe alții nu-l mai dau.

.....
Dacă ai timp, vino repede până aici vineri sau sâmbătă și ai destul timp să-l pui la punct până duminică.

Dacă se publică materialul în Gazeta Gorjului, să - mi păstrezi și mie ziarul. E important să aflu oamenii cine a fost Badea Cârțan, iar eu să pot face o intervenție pentru acordarea mai departe a numelui Badea Cârțan, căminului nostru.

.....
Dacă primești la timp scrisoarea mea, ai tot timpul să pui la punct materialul referitor la Badea Cârțan.

Aștept răspuns de primirea acesteia.

Cu toată voia bună,

Nenea, 27.11.1968

O altă scrisoare se încheie astfel:

„Aștept răspuns urgent ca să știu dacă ai primit sau nu datele de la mine, fiindcă vreau neapărat ca Badea Cârțan să fie numele căminului nostru, din

Dobrița, care împlinește 50 de ani în anul 1974.

Aștept vești bune de la voi,”

Nenea

Nota redacției:

Publicăm acest material pus la dispoziție de profesorul Dan Pupăză în amintirea tatălui său, profesorul Grigore Pupăză.

Note:

¹⁾ Goga Octavian, *Plugarii*, Poezii, 1916

²⁾ Bucuta Em., *O amintire*, în Revista Colegiului Național Sf. Sava, 1936, pag.19.

³⁾ Oameni care au fost, București, 1935, Vol. al II –lea